

شناسایی عوامل موثر بر رشد فعالیت‌های گروهک پژاک در غرب کشور و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

دکتر عبدالله عراقی^۱
 علی عمادی زاده^۲
 فتح‌الله هدایتی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۱۱

مقاله علمی-پژوهشی

شماره صفحات: ۲۸ الی ۵۲

DOI: 10.22034/wasj.2024.423111.1019

چکیده:

یکی از دغدغه‌های امنیتی جمهوری اسلامی ایران در طی سال‌های گذشته چالش‌های امنیتی فعالیت‌های گروه‌های تروریستی به خصوص فعالیت‌های پژاک در غرب کشور بوده است. در واقع، گسترش فعالیت‌های تروریستی پژاک متأثر از عوامل مختلف داخلی و منطقه‌ای در طی چندین دهه گذشته در ابعاد مختلف امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را به چالش کشیده است. به طور کلی، گسترش فعالیت‌های پژاک در غرب کشور را می‌توان از دو بعد مورد بررسی قرار داد. در بعد نخست، می‌توان به بررسی عوامل مختلف از جمله عوامل اقتصادی، فرهنگی – اجتماعی و سیاسی در رشد فعالیت‌های پژاک در غرب کشور پرداخت. در بعد دوم نیز، تاثیر اقدامات و گسترش فعالیت‌های پژاک در غرب کشور بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران نیز از اهمیت اساسی برخوردار است. در این راستا، با توجه به اهمیت موضوع این پژوهش بدنبال پاسخ‌گویی به این سوال محوری است، عوامل تاثیر گذار در گسترش و پراکندگی گروه تروریستی پژاک در جغرافیای پیرامون ایران در غرب کشور کدامند و چه تاثیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دارد؟ به طور کلی، به نظر می‌رسد عوامل مختلفی در گسترش فعالیت‌های پژاک در غرب کشور نقش داشته‌اند. این عوامل را می‌توان به سه عامل اقتصادی، فرهنگی – اجتماعی و سیاسی تقسیم‌بندی نمود روش تحقیق در این پژوهش توصیفی – تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها منابع کتابخانه‌ای و استفاده از ابزار مصاحبه است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در حوزه اقتصادی بیکاری و معضلات اقتصادی خانواده‌ها با میانگین ۴/۲۴ نسبت به سایر مولفه‌ها، بیشترین تاثیر؛ در حوزه فرهنگی و اجتماعی، تبلیغات وسیع شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی با میانگین ۴/۳۴ بیشترین تاثیر؛ و در حوزه سیاسی، عملیات روانی پژاک بر روی جوانان کرد با میانگین ۴/۴۹ بیشترین تاثیر را در گسترش و پراکندگی فعالیت‌های تروریستی پژاک در غرب کشور داشته‌اند.

کلید واژه‌ها: تروریسم، پژاک، امنیت غرب کشور، امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران.

۱ استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. ایمیل: mostafaeraghi1365@yahoo.com

۲ کارشناسی ارشد سنجش از دور و سیستم‌های اطلاعاتی جغرافیایی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

۳ کارشناسی ارشد دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

مقدمه

تاثیر مرزها و استان‌های مرزی در غرب کشور را در تقویت و کنترل تروریسم نمی‌توان نادیده گرفت، چرا که مرزهای این منطقه با توجه به وضعیت جغرافیایی غالباً صعب‌العبور و نیز میزان کنترل ضعیف دولت‌های همسایه می‌تواند محل مناسبی برای فعالیت‌های تروریستی باشند و ارتباط و نفوذی که آمریکا و رژیم صهیونیستی با کشورهای همسایه غربی و شمال غربی ایران دارد در این میان تاثیرگذار است. آغاز خیزش کردها در جمهوری ترکیه، برای استقلال خواهی و تجزیه طلبی با حزب کارگران کردستان پ.ک.ک بود که طی دهه ۱۹۸۰ مبارزات خود را به صورت مسلحانه و در نواحی جنوب شرقی ترکیه آغاز کردند. پ.ک.ک که با برخورداری از حمایت مادی و معنوی کردها در قبال دولت ترکیه سر به شورش برداشت و ترکیه را به یکی از ناامن‌ترین کشورهای دنیا مبدل کرد و به مهم‌ترین محور و موضوع چالش امنیت ملی ترکیه تبدیل شده است.

فرقه تروریستی پژاک در آبان ماه سال ۸۲ به سرکردگی عبدالرحمان حاجی‌احمدی و توسط پ.ک.ک برای انجام تحرکات تروریستی علیه نظام اسلامی راه‌اندازی شد و از سال ۸۴ نیز فعالیت‌های تروریستی خویش را در قالب اقدامات مسلحانه شروع کردند.

باید گفت که اخاذی، زورگیری، بیگاری کشیدن از اعضا و همکاری با باندهای بین‌المللی قاچاق مواد مخدر مهم‌ترین منابع درآمدی گروهک تروریستی پژاک است که آنها را در قالب رادیوها، کانال‌های ماهواره‌ای و سایت‌های اینترنتی با هدف ارائه تصویری غلط از تنوع قومی القای وجود تبعیض در ایران، توجیه تحرکات خشن و تروریستی فرقه و ابزارهایی برای فریب جوانان و تشویق آنان به منظور جذب در این گروهک هزینه می‌کنند.

ترور و قتل شهروندان، بمب‌گذاری و مین‌گذاری و تله‌های انفجاری، تهدید، ارباب و خرابکاری، ضرب و شتم و گروگانگیری، اخاذی و باج‌گیری، خسارت‌های مالی به اموال و دارایی‌های شخصی، تخریب اموال و دارایی‌های عمومی در قالب مراتع و جنگل‌ها از جمله خساراتی است که مستقیم بر مردم تحمیل می‌کنند و ممانعت از سرمایه‌گذاری‌های کلان اقتصادی و اختلال در صنعت گردشگری و توریسم از خسارت‌های غیرمستقیم این فرقه تروریستی در مناطق غرب و شمال غربی کشور به ویژه کردستان و آذربایجان غربی است. از طرف دیگر، همکاری قدرت‌های بین‌المللی و منطقه‌ای معارض با نظام جمهوری اسلامی ایران با گروه تروریستی پژاک، باعث آسیب‌پذیری بیشتر نظام جمهوری اسلامی ایران از فعالیت‌های تروریستی این گروهک شده است. در این راستا، این پژوهش با یک رویکرد جامع بدنبال شناسایی عوامل موثر در گسترش و پراکندگی فعالیت‌های گروهک تروریستی پژاک در قلمروی جغرافیایی منطقه غرب کشور و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی می‌باشد.

۱- پیشینه پژوهش

پژوهشی با عنوان تجزیه و تحلیل سیاست‌های قومی جمهوری اسلامی ایران در خصوص قوم کرد و تاثیر آن بر گروهک پژاک توسط توسلی و یزدانی زازرانی (۱۴۰۱) به انجام شد. این پژوهش بدنبال پاسخ به این پرسش بود: مسائل و چالش‌های سیاست‌های قومی در خصوص قوم کرد که می‌تواند بر اقدامات گروهک پژاک تاثیرگذار باشد چیست. نتایج حاصل نشان داد ایجاد اجماع هنجاری و قداست دادن به آن: تلاش برای ایجاد اشتراک در عقاید، آراء و دیدگاه‌های عمومی جامعه و پذیرش عملی شرایط موجود، تأکید بر ارزش‌های عام

و مشترک، ایجاد رابطه طولی و عرضی میان خرده فرهنگ‌های محلی با فرهنگ ملی و انعطاف‌پذیری نسبی دولت ملی می‌تواند موجب ایجاد اجماع هنجاری در جامعه شود.

پژوهشی با عنوان تحلیل اطلاعات و اولویت‌بندی اقدامات و تحرکات گروهک تروریستی پژاک توسط نجفی (۱۴۰۱) به انجام شد. این پژوهش بدنبال پاسخ به این پرسش بود: اولویت اقدامات گروهک تروریستی پژاک از آبان ماه ۱۳۹۸ تا آبان ماه ۱۳۹۹ چه بوده است. نتایج حاصل نشان داد؛ اولویت اقدامات گروهک تروریستی پژاک، به ترتیب در خصوص انجام کارهای اطلاعاتی، تبلیغاتی و عملیاتی بوده است.

پژوهشی با عنوان تبیین چالش‌های ژئوپلیتیکی کردستان عراق و تاثیر آن بر امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران توسط شمولى و همکاران (۱۳۹۹) انجام دادند. این پژوهش بدنبال پاسخ به این پرسش بود: چگونه کردستان عراق بر امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران تاثیرگذار است. نتایج حاصل نشان داد؛ چالش‌های ژئوپلیتیکی کردستان در سه مولفه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، باعث ایجاد ناامنی در امنیت مناطق مرزی ایران شده است.

تهدیدات سخت امنیتی استقلال‌خواهی اقلیم کردستان عراق چگونه موجب تضعیف تمامیت ارضی مناطق کردنشین ایران شده است. نتایج حاصل نشان داد؛ استقلال‌خواهی این اقلیم از طریق تهدیدات گروه‌های تجزیه‌طلب کردی از جمله کومله، دموکرات و پژاک و تهدیدات حضور اسرائیل و آمریکا در این اقلیم زمینه‌ی نزدیکی گروه‌های تجزیه‌طلب کردی و عوامل اسرائیلی و آمریکایی را به مرزهای غربی ایران فراهم کرده و موجب تضعیف تمامیت ارضی مناطق کردنشین ایران شده است.

پژوهشی با عنوان استقلال‌خواهی کردها و راهبرد اسرائیل و آمریکا در تضعیف تمامیت ارضی ایران که توسط قاسمی و همکاران (۱۳۹۹) انجام شد. بدنبال پاسخ به این پرسش بوده که، استقلال‌خواهی اقلیم کردستان عراق چگونه موجب تضعیف تمامیت ارضی مناطق کردنشین ایران شده است. نتایج حاصل نشان داد؛ استقلال‌خواهی این اقلیم از طریق تهدیدهای گروه‌های تجزیه‌طلب کردی از جمله کومله، دموکرات و پژاک و تهدیدهای حضور اسرائیل و آمریکا در این اقلیم زمینه‌ی نزدیکی گروه‌های تجزیه‌طلب کردی و عوامل اسرائیلی و آمریکایی را به مرزهای غربی ایران فراهم کرده و موجب تضعیف تمامیت ارضی مناطق کردنشین ایران شده است.

۲- مبانی نظری

یکی از متداول‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات در تحقیقات پیمایشی استفاده از پرسشنامه است که عبارتست از مجموعه‌ای از پرسش‌های هدف‌دار که با بهره‌گیری از متغیرهای گوناگون دیدگاه و بینش فرد پاسخگو را مورد سنجش قرار می‌دهد. که می‌توان پرسشنامه‌ها را بر اساس نوع سوالات و نحوه اجرا بصورت زیر تقسیم نمود (توسلی و همکاران، ۱۴۰۱):

۱. طبقه بندی پرسشنامه‌ها بر اساس نوع سوالات

۱-۱. پرسشنامه باز، ۱-۲. پرسشنامه بسته.

۲. طبقه بندی پرسشنامه‌ها بر اساس نحوه اجراء

۱-۲. پرسشنامه همراه با مصاحبه، ۲-۲. پرسشنامه پستی، ۲-۳. پرسشنامه الکترونیکی

• مقیاس اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق

یکی از اساسی‌ترین مراحل پژوهش اندازه‌گیری است. اندازه‌گیری روشی است که توسط آن به یک صفت

یا یک ویژگی، با توجه به ملاک های مشخص، مقداری عددی داده می شود.

• طیف ها

سنجش دیدگاه ها و نگرش ها در تحقیقات کیفی که ابزارهای ویژه ای را در چهارچوب مقیاس های اسمی و عددی برای اندازه گیری متغیرها طلب می نماید. محققان علوم اجتماعی و انسانی سعی نموده اند برای سنجش نگرشها، تمایلات، گرایش ها و آرزوها اقدام به طراحی و ابداع ابزارهایی بنمایند که به عنوان طیف شهرت دارند (قاسمی حیدری و همکاران، ۱۳۹۹)

مهمترین طیف ها عبارتند از:

• طیف بوگاردوس

این طیف که به طیف فاصله اجتماعی نیز معروف است بوگاردوس در دانشگاه کالیفرنیا طراحی کرد بر اساس این طیف سعی میگردد میزان پذیرش یا طرد یک فرد یا گروه بوسیله افراد یا گروههای دیگر مورد سنجش قرار گیرد.

• طیف لیکرت

این طیف از ۵ قسمت مساوی تشکیل شده است و محقق متناسب با موضوع تحقیق تعدادی پاسخ (گویه) در اختیار پاسخگو قرار میدهد تا نظر خود را در باره آن مشخص نماید.

• طیف گاتمن

این طیف محقق را قادر می سازد؛ که از روی نمره پاسخگو با دقت و با حداکثر ده درصد خطا در کل نمونه بتواند عبارات مورد تأیید پاسخگو را دریابد. عبارات مقیاس گاتمن دارای ویژگی های ترکیب پذیری و تجمع پذیری است (کویانی، ۱۳۸۹).

در این پژوهش از پرسشنامه ای که توسط محقق طراحی شده است؛ جهت جمع آوری داده ها استفاده می شود و پرسشنامه مذکور توسط طیف ۵ نقطه ای لیکرت نمره گذاری شده است.

۳- مواد و روش ها

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی (پیمایشی) است. محققان در مرحله جمع آوری داده و اطلاعات باید از دو روش تحقیق آزمایشی و توصیفی استفاده کنند. در روش توصیفی، شخص تنها به مشاهده داده ها و متغیرها می پردازد. در واقع با مشاهده کامل پدیده های مورد نظر می تواند به شکلی دقیق موضوع مورد بحث و تمام عواملی که به موضوع ارتباط دارند را توصیف کند. به این ترتیب در روش توصیفی، محقق در تغییر دادن ماهیت و روابط پدیده ها دخالتی نداشته و تنها با مشاهده، داده های لازم را جمع آوری می کند. در روش آزمایشی، محقق در مسیر رسیدن به نتیجه و کشف حقیقت، متغیرها و عوامل مؤثر بر موضوع را مورد بررسی و آزمایش قرار می دهد. در روش آزمایشی برخلاف روش توصیفی، افراد این امکان را دارند تا متغیرهای مؤثر بر موضوع را به دلخواه تغییر داده و از تأثیر آن بر روی نتیجه آگاه شوند.

همچنین تحقیق پیمایشی روشی است برای بدست آوردن اطلاعاتی در باره دیدگاهها، باورها، نظرات، رفتارها، انگیزه ها یا مشخصات گروهی از اعضای یک جامعه این روش آماری است که از راه انجام تحقیق و پژوهش علمی میسر می شود. پیمایش را می توان روشی علمی در تحقیقات اجتماعی قلمداد کرد که شامل، روشهای منظم و استاندارد برای جمع آوری اطلاعات درباره افراد، خانواده ها یا مجموعه های بزرگتری از گروه های مختلف جامعه است. در حقیقت پیمایش را می توان هم به ابزار استفاده برای جمع آوری داده ها و هم به فرایندهای بکار گرفته

شده هنگام بهره‌گیری از آن ابزار تلقی کرد. هدف این نوع تحقیق بررسی توزیع ویژگی‌های یک جامعه است و بیشتر تحقیق‌های مدیریت از این نوع می‌باشد. در پژوهش پیمایشی پارامترهای جامعه بررسی می‌شوند. در اینجا پژوهشگر با انتخاب نمونه‌ای که معرف جامعه است به بررسی متغیرهای پژوهش می‌پردازد.

۴- جغرافیای سیاسی منطقه

مناطق «غرب و شمال غرب ایران»، شامل چهار استان آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و ایلام با مساحتی بالغ بر ۱۱۱,۶۹۵ کیلومتر مربع و جمعیت ۷,۴۰۱,۰۹۴ نفر می‌باشد. در این تحقیق، دو استان آذربایجان غربی و کردستان مورد نظر بوده و بنا بر این، استفاده از واژه «منطقه» در این تحقیق، ناظر بر همین دو استان می‌باشد.

جدول ۱: مساحت کشور و دو استان کردستان و آذربایجان (کیلومتر مربع)

موضوع	مساحت کشور	آذربایجان غربی	کردستان	جمع دو استان
مساحت	۱,۶۲۸,۷۶۲	۳۷,۴۱۱	۲۹,۱۳۷	۶۶,۵۴۸
درصد از مساحت کل کشور	۱۰۰	۲/۳	۱/۸	¼

مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

جدول ۲: جمعیت کشور و دو استان مورد نظر - سال ۱۳۹۵ (به نفر)

موضوع	کل کشور	آذربایجان غربی	کردستان	جمع دو استان
تعداد جمعیت	۷۹,۹۲۶,۲۷۰	۳,۲۶۵,۲۱۹	۱,۶۰۳,۲۸۳	۴,۸۶۸,۵۰۲
درصد جمعیت	۱۰۰	۴,۰۸	۲	۶,۰۸

مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

جدول ۳: طول مرزهای مشترک دواستان مورد نظر با کشورهای همسایه (به کیلومتر)

استان مدنظر	مرز با عراق	مرز با ترکیه	مرز با ارمنستان	مرز با آذربایجان	مجموع
آذربایجان غربی	۲۳۸	۴۸۶	۴۰	۹۵	۸۵۹
کردستان	۲۲۰	۰	۰	۰	۲۲۰
مجموع	۴۵۸	۴۸۶	۴۰	۹۵	۱۰۷۹

نقشه شماره (۱)؛ پراکندگی کردها در شمال غرب و غرب کشور و منطقه خاورمیانه

جامعه آماری این تحقیق عبارتند از مجموعه نخبگان، اساتید دانشگاهی، فرماندهان و مسئولین اطلاعات شاغل در سپاه، معاونین سیاسی و امنیتی بعضی از فرمانداری های شهرستان های کرد نشین مسئولین اطلاعات نیروهای انتظامی و روحانیون اهل تسنن در حدود ۱۴۰ نفر است. در این تحقیق تعداد ۱۵۰ نفر و به روش تصادفی طبقه ای و به عنوان نمونه انتخاب شدند.

۵- روایی و پایایی پرسشنامه

روایی پرسش نامه صوری و در حدود ۹۰ درصد می باشد. جهت تعیین پایایی پرسش نامه نیز از نرم افزار اس پی اس اس و از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که نهایتاً عدد ۰/۸۷۳۰ به دست آمد که در خوب ارزیابی می شود.

۶- قلمروی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر موضوعی به عوامل موثر در رشد فعالیت های پژاک در مناطق کرد نشین و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در محدوده زمانی سال های ۱۳۸۲ تا ۱۴۰۱ می پردازد. قلمرو مکانی تحقیق نیز مناطق کرد نشین کشور در شمال غرب و غرب کشور را شامل می شود.

۷- ویژگی های پاسخ گویان

از میان ۱۴۵ نفری که پرسش نامه را تکمیل کردند ۲۰ نفر مدرک دیپلم، ۳۳ نفر فوق دیپلم، ۴۶ نفر کارشناسی، و ۴۶ نفر کارشناسی ارشد و بالاتر داشته اند (عراقی، ۱۴۰۲). فراوانی، درصد فراوانی مطلق و تراکمی نوع مسئولیت مرتبط با موضوع تحقیق عبارتند از: ۲۱ نفر یا ۱۴/۵

درصد نظامیانی هستند که کار عملیاتی با موضوع مورد تحقیق دارند؛ ۲۲ نفر یا ۱۵/۲ درصد از نیروهای اطلاعاتی هستند؛ ۱۸ نفر یا ۱۲/۴ درصد از اساتید دانشگاه، ۸ نفر یا ۵/۵ درصد از معاونین سیاسی فرمانداری ها، ۶۰ نفر یا ۴۱/۴ درصد از نظامیان امنیتی اطلاعاتی، ۸ نفر یا ۵/۵ درصد از افراد تسلیمی گروهک پژاک، و ۸ نفر یا ۵/۵ درصد از نظامیانی که در رابطه با موضوع، کار تحقیقاتی انجام داده اند هستند، کمترین فراوانی و درصد فراوانی مربوط به معاونین سیاسی فرمانداری ها، افراد تسلیمی و نظامیانی که در رابطه با موضوع کار تحقیقاتی انجام داده اند و بیشترین فراوانی مربوط به نظامیان، نیروهای امنیتی و اطلاعاتی می باشد (عراقی، ۱۴۰۲).

فراوانی، درصد فراوانی مطلق و تراکمی تحصیلات پاسخ دهندگان ۲۰ نفر یا ۱۳/۸ درصد دیپلم، ۳۳ نفر یا ۲۲/۸ درصد فوق دیپلم، ۴۶ نفر یا ۳۱/۷ درصد لیسانس و ۴۶ نفر یا ۳۱/۷ درصد فوق لیسانی و بالاتر هستند. کمترین فراوانی مربوط به افراد دارای مدرک تحصیلی دیپلم و بیشترین فراوانی مربوط به دارندگان مدرک تحصیلی لیسانی و فوق لیسانس و بالاتر است.

فراوانی، درصد فراوانی مطلق و تراکمی سابقه حضور در منطقه پاسخ دهندگان عبارتند از، ۵۰ نفر یا ۳۴/۵ درصد الی ۱۰ سال، ۲۳ نفر یا ۱۵/۹ درصد الی ۱۱ سال و ۶۷ نفر یا ۴۶/۲ درصد بالای ۲۱ سال سابقه حضور در منطقه دارند. ۵ یا ۳/۴ درصد نیز به این سوال جواب نداده اند. در مجموع ۵۰/۰۴ درصد دارای سابقه ۱ تا ۲۰ سال هستند که کمترین فراوانی مربوط به افراد دارای سابقه ۱۱ الی ۲۰ سال و بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای سابقه ی بالای ۲۰ سال است.

۸- یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل عوامل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و سیاسی در گسترش فعالیت‌های پژاک: به طور کلی، به نظر می‌رسد عوامل مختلفی در گسترش فعالیت‌های پژاک در غرب کشور نقش داشته‌اند. این عوامل را می‌توان به سه عوامل اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی و سیاسی تقسیم‌بندی نمود. که به این منظور از روش آزمون دو جمله ای براساس رابطه زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

$$P(B = k) = \binom{n}{k} p^k (1 - p)^{n-k}$$

۸-۱- عوامل اقتصادی

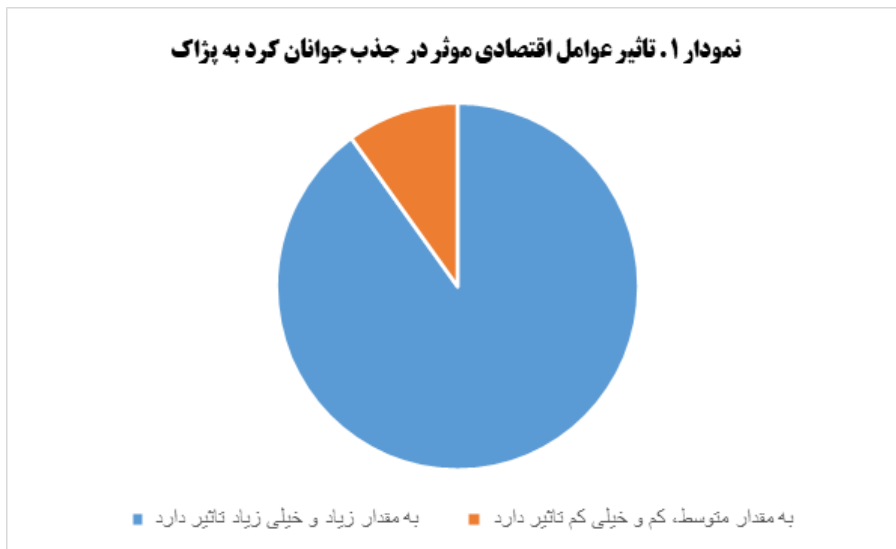
برای بررسی تاثیر عوامل اقتصادی در گرایش و جذب به پژاک از آزمون نسبت دو جمله ای استفاده شده است که ۹۰ درصد افراد گزینه های زیاد و خیلی زیاد و ۱۰ درصد افراد هم گزینه های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است. (سطح معنی داری = ۰/۰۰۱). بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده تفاوت معنی داری وجود دارد. بنابراین از دیدگاه اکثر پاسخ دهندگان عوامل اقتصادی در جذب و گرایش جوانا کرد به پژاک موثر است (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲).

در بررسی سوالات اقتصادی به صورت جداگانه این نتیجه حاصل می شود که بیکاری و معضلات اقتصادی خانواده ها با میانگین ۴/۲۴ نسبت به سایر مولفه های اقتصادی بیشترین تاثیر را در جذب و گرایش جوانان کرد به پژاک در می باشد. میانگین سایر سوالات، عدم سرمایه گذاری در حوزه صنعت ۳/۹۶، توزیع نامناسب امکانات ۳/۹۰ و وعده اشتغال به جوانان از سوی گروه پژاک ۳/۴۲ به ترتیب در مراحل بعدی قرار گرفتند. در

واقع، نتایج پرسش نامه نشان می دهد که مولفه های اقتصادی به عنوان یک متغیر مهم بخصوص دلایلی همچون بیکاری و فقر خانوادگی از مهم ترین محرکه های هایی هستند که زمینه جذب افراد در پژاک و در نتیجه گسترش دامنه فعالیت های پژاک در غرب کشور را فراهم خواهد نمود. با این وجود، بیکاری تنها مولفه اقتصادی تاثیر گذار نیست و عوامل دیگری نیز همانند عدم سرمایه گذاری در حوزه صنعت، توزیع نامناسب امکانات و غیره نیز در این فرایند نقش مهمی ایفا نموده است.

جدول شماره ۴؛ آزمون نسبت برای بررسی تشخیص تاثیر عوامل اقتصادی موثر در جذب جوانان کرد به پژاک

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	سطح معنی دار (دو دامنه)
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تاثیر دارد	۱۵	۰,۹۰	۰,۵۰	۰,۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تاثیر دارد	۱۲۸	۰,۱۰		
جمع		۱۴۳	۰,۱۰۰		

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

۸-۲- عوامل فرهنگی - اجتماعی

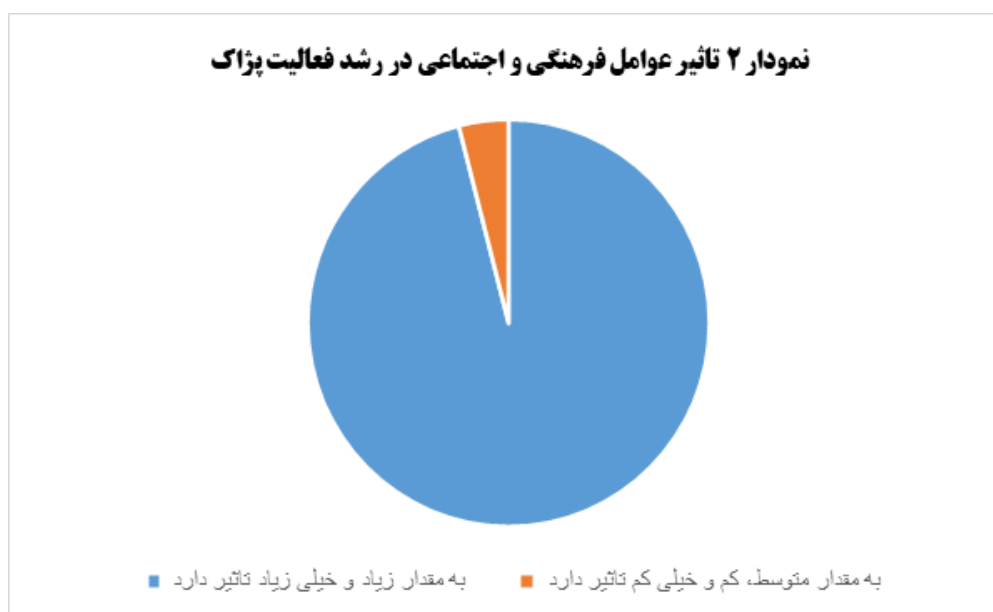
برای بررسی تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی در گرایش و جذب افراد به پژاک از آزمون نسبت (دو جمله ای) استفاده شده است که ۹۶ درصد افراد گزینه های زیاد و خیلی زیاد و ۰/۰۴ درصد افراد هم گزینه های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است (سطح معنی داری = ۰/۰۰۱). بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده تفاوت معنی داری وجود دارد. لذا از دیدگاه اکثریت پاسخ دهندگان عوامل فرهنگی و اجتماعی در جذب و گرایش جوانان کرد به پژاک موثر است (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲).

به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که سوالات فرهنگی و اجتماعی شامل: ۱- تبلیغات وسیع شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی، پخش سی دی، فیلم و عکس با میانگین ۴/۳۴ از دیدگاه پاسخ دهندگان بالاترین عامل گرایش می‌باشد. ۲- آشنایی کم جوانان به مبانی فکری، اعتقادی گروهک پژاک با میانگین ۴/۱۵، ۳- حمایت دشمنان و تبلیغات وسیع در مورد اختلافات قومی با میانگین ۴/۰۸، ۴- غنی نبودن برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی هم سو با نظام در مناطق کرد نشین با میانگین ۴/۰۵، ۵- پایین بودن موقعیت و جایگاه زنان در مناطق کرد نشین با میانگین ۳/۹۶، ۶- تبلیغات دوستان و آشنایان جذب شده به گروهک پژاک با میانگین ۳/۹۲، ۷- نیاز جوانان به شهرت طلبی و عدم ارضای آن‌ها با میانگین ۳/۷۱ به ترتیب بیشترین تا کم‌ترین تأثیر را در جذب و گرایش افراد به گروهک پژاک داشته‌اند.

جدول شماره ۵: آزمون نسبت عوامل فرهنگی و اجتماعی در رشد فعالیت پژاک

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	سطح معنی دار (دو دامنه)
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تأثیر دارد	۱۳۳	۰,۹۶	۰,۵۰	۰,۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تأثیر دارد	۵	۰,۰۴		
جمع		۱۳۸	۰,۱۰۰		

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

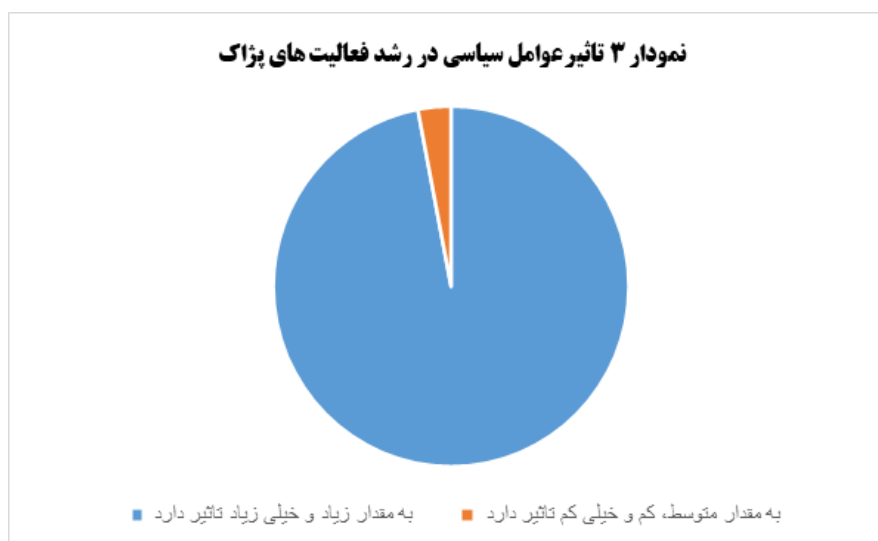
۸-۳- عوامل سیاسی

برای بررسی تاثیر عوامل سیاسی در گرایش جوانان کرد به پژاک از آزمون نسبت (دو جمله‌ای) استفاده شده است که ۰/۹۷ افراد گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد و ۰/۰۳ افراد هم گزینه‌های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده‌اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی‌دار است (سطح معنی داری = ۰/۰۰۱). بنابراین با اطمینان ۰/۹۹ می‌توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده، تفاوت معنی داری وجود دارد. لذا از دیدگاه اکثر پاسخ دهندگان عوامل سیاسی در جذب و گرایش جوانان کرد به پژاک موثر است (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲).

به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که سوالات سیاسی شامل: عملیات روانی پژاک بر روی جوانان کرد با میانگین ۴/۴۹ از نظر پاسخ دهندگان می‌تواند بیش‌ترین گرایش را داشته باشد، حضور مستمر تیم‌های پ.ک.ک و پژاک در منطقه با میانگین ۴/۴۸، ادعای تشکیل کردستان بزرگ از سوی گروهک پژاک و پ.ک.ک با میانگین ۴/۴۵، فعالیت تحریک آمیز برخی از شخصیت‌های محلی با میانگین ۴/۰۱، عدم برخورداری منطقه از مدیریت کارآمد و توانمند با میانگین ۳/۹۴، حمایت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با میانگین ۳/۶۶، کم‌توجهی در بکارگیری مسئولین محلی در سیستم اداری با میانگین ۳/۶۵، به ترتیب بیش‌ترین تا کم‌ترین تاثیر را در جذب و گرایش افراد به پژاک داشته‌اند.

جدول شماره ۶: آزمون نسبت عوامل سیاسی در رشد فعالیت‌های پژاک

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	(سطح معنی دار (دو دامنه)
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تاثیر دارد	۱۳۸	۰,۹۷	۰,۵۰	۰,۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تاثیر دارد	۴	۰,۰۳		
جمع		۱۳۲	۰,۱۰۰		

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

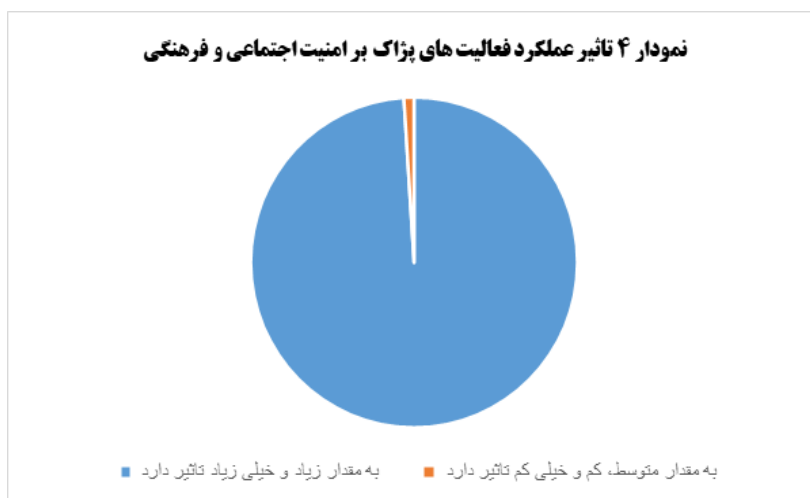
تاثیر گذاری فعالیت‌های پژاک بر امنیت کشور با توجه به گستردگی حوزه امنیت ملی، تاثیر گذاری فعالیت‌های پژاک بر امنیت ملی را می‌توان در سه بعد کلان امنیت فرهنگی-اجتماعی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی مورد بررسی قرار داد.

تاثیر گذاری فعالیت‌های پژاک بر امنیت فرهنگی - اجتماعی کشور

برای بررسی تاثیر عملکرد پژاک بر امنیت اجتماعی و فرهنگی مناطق کردنشین از آزمون نسبت (دو جمله ای) استفاده شده است که ۹۹٪ افراد گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد و ۱٪ افراد هم گزینه‌های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده‌اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۱٪ معنی دار است. بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده تفاوت معنی داری وجود دارد. لذا از دیدگاه اکثریت پاسخ دهندگان تاثیر عملکرد فرهنگی و اجتماعی پژاک بر امنیت اجتماعی و فرهنگی مناطق کردنشین زیاد و خیلی زیاد موثر است. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که طبق نظر پاسخ دهندگان، بهره‌گیری پژاک از فن آوری ارتباطات (اینترنت، ماهواره و ...) با میانگین ۴/۳۶ بیشترین تاثیر را بر امنیت ملی در بعد فرهنگی و اجتماعی داشته است. عدم توجه به مذهب، زبان، آداب و رسوم و مردم کردنشین با میانگین ۴،۱۳، میزان استقبال مردم منطقه و محبوبیت رسانه‌ها و ابزارهای اطلاع رسانی با میانگین ۴،۱۱، عامل مهاجرت جمعیت مناطق کردنشین به مرکز کشور با میانگین ۴/۰۶، عامل تضادهای مذهبی با میانگین ۴/۰۳، به ترتیب بیشترین تا کمترین تاثیر را می‌تواند بر امنیت فرهنگی و اجتماعی غرب کشور داشته باشد. (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

جدول شماره ۷: آزمون نسبت میزان تاثیر عملکرد فعالیت‌های پژاک بر امنیت اجتماعی و فرهنگی

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	(سطح معنی دار (دو دامنه
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تاثیر دارد	۱۳۷	۰،۹۹	۰،۵۰	۰،۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تاثیر دارد	۲	۰،۰۱		
جمع		۱۳۹	۰،۱۰۰		

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

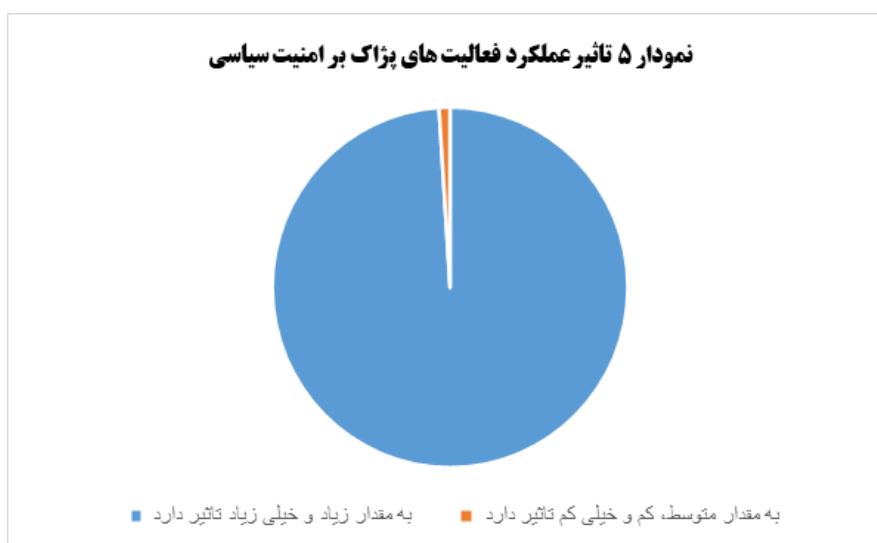
تاثیرگذاری فعالیت‌های پژاک بر امنیت سیاسی کشور

برای بررسی تاثیر عملکرد پژاک بر امنیت سیاسی مناطق کردنشین از آزمون نسبت (دو جمله‌ای) استفاده شده است که ۰/۹۹ افراد گزینه های زیاد و خیلی زیاد و ۰/۰۱ افراد هم گزینه های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است. بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده تفاوت معنی داری وجود دارد. لذا از دیدگاه اکثریت پاسخ دهندگان تاثیر عملکرد پژاک بر امنیت سیاسی مناطق کردنشین زیاد و خیلی زیاد موثر است. (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

به طور کلی می توان نتیجه گرفت که از نظر پاسخ دهندگان، وابستگی پژاک به پ.ک.ک با میانگین ۴/۵۴ می تواند بر امنیت کشور در مناطق کرد نشین تاثیر گذار باشد. تاثیر گذاری از کشورهای هم جوار و سایر کشورها از جمله رژیم صهیونیستی، آمریکا و غیره ۴/۵۱، ارتباط و تعامل گروهک پژاک با سایر گروه های معاند نظام ۴/۳۹، به ترتیب بیش ترین تا کم ترین تاثیر را در امنیت سیاسی مناطق کرد نشین دارند.

جدول شماره ۸؛ آزمون نسبت میزان تاثیر عملکرد فعالیت های پژاک بر امنیت سیاسی

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	(سطح معنی دار (دو دامنه
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تاثیر دارد	۱۴۱	۰,۹۹	۰,۵۰	۰,۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تاثیر دارد	۲	۰,۰۱		
جمع		۱۴۳	۰,۱۰۰		

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

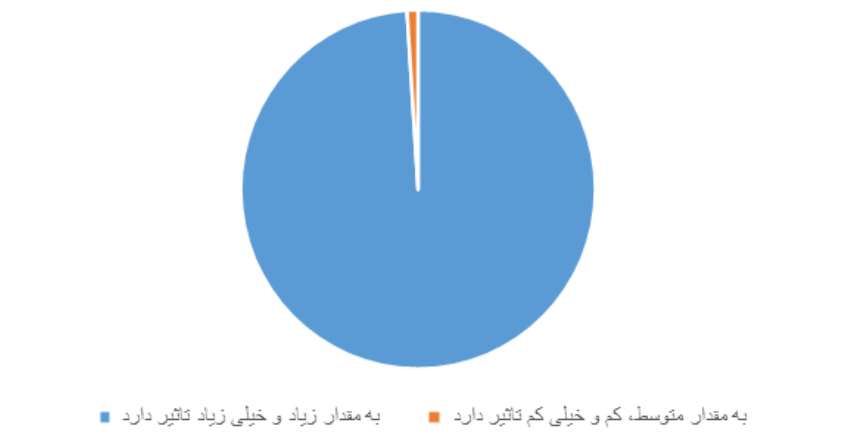
تأثیر گذاری فعالیت‌های پژاک بر امنیت نظامی کشور

برای بررسی تأثیر عملکرد پژاک بر امنیت نظامی مناطق کردنشین از آزمون نسبت (دو جمله ای) استفاده شده است که ۰/۹۹ افراد گزینه های زیاد و خیلی زیاد و ۰/۰۱ افراد هم گزینه های متوسط تا خیلی کم را انتخاب کرده اند و تفاوت بین دو نسبت مشاهده شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنی دار است. بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می توان ادعا کرد که بین دو نسبت مشاهده شده تفاوت معنی داری وجود دارد. لذا از دیدگاه اکثریت پاسخ دهندگان تأثیر عملکرد پژاک بر امنیت نظامی مناطق کردنشین زیاد و خیلی زیاد موثر است. (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

جدول شماره ۹؛ آزمون نسبت میزان تأثیر عملکرد فعالیت های پژاک بر امنیت نظامی

عوامل اقتصادی	نقطه برش	تعداد	نسبت مشاهده شده	مقدار نسبت	(سطح معنی دار (دو دامنه
گروه ۱	به مقدار زیاد و خیلی زیاد تأثیر دارد	۱۴۰	۰,۹۹	۰,۵۰	۰,۰۰۱
گروه ۲	به مقدار متوسط، کم و خیلی کم تأثیر دارد	۲	۰,۰۱		
جمع		۱۴۲	۰,۱۰۰		

نمودار ۶ تأثیر عملکرد فعالیت های پژاک بر امنیت نظامی

(عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

به طور کلی می توان نتیجه گرفت که از نظر پاسخ دهندگان، احساس ناامنی در بین مردم با میانگین ۴,۹۵ بیشترین تأثیر فعالیت های پژاک بر امنیت نظامی مناطق کردنشین می باشد. گسترش سلاح های غیر قانونی در بین مردم با میانگین ۴,۷۵، عدم پوشش امنیتی مناسب در مناطق مرزی با میانگین ۴,۶۴، ایجاد پناهگاه ها در مناطق خاص بخصوص ارتفاعات با میانگین ۴,۳۲، و افزایش بزهکاری با میانگین ۴,۱۲ به ترتیب بیشترین تا کمترین تأثیر گذاری های فعالیت های پژاک در حوزه امنیت نظامی مناطق کردنشین بوده اند (عراقی و همکاران، ۱۴۰۲)

همکاران، ۱۴۰۲)

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی شناسایی عوامل موثر در رشد و گسترش فعالیت‌های گروه تروریستی پژاک در شمال و شمال غرب کشور، عوامل موثر را در سه مولفه اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و سیاسی مورد بررسی قرار داد که تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد. در بررسی سوالات اقتصادی به صورت جداگانه این نتیجه حاصل شد که بیکاری و معضلات اقتصادی خانواده‌ها نسبت به سایر مولفه‌های اقتصادی بیش‌ترین تاثیر را در جذب و گرایش جوانان کرد به پژاک دارا می‌باشد. عدم سرمایه‌گذاری در حوزه صنعت، توزیع نامناسب امکانات و وعده اشتغال به جوانان از سوی گروه پژاک به ترتیب در مراحل بعدی عوامل اقتصادی تاثیرگذار قرار گرفتند.

در بررسی سوالات با محوریت فرهنگی و اجتماعی سوالات فرهنگی این نتیجه حاصل شد که تبلیغات وسیع شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی، پخش سی‌دی، فیلم و عکس از دیدگاه پاسخ‌دهندگان بالاترین عامل گرایش افراد در جذب به پژاک می‌باشد. آشنایی کم جوانان به مبانی فکری، اعتقادی گروهک پژاک با میانگین حمایت دشمنان و تبلیغات وسیع در مورد اختلافات قومی، غنی نبودن برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی هم‌سو با نظام در مناطق کردنشین، پایین بودن موقعیت و جایگاه زنان در مناطق کردنشین با میانگین، تبلیغات دوستان و آشنایان جذب شده به گروهک پژاک، نیاز جوانان به شهرت‌طلبی و عدم ارضای آنها، ترتیب بیشترین تا کمترین تاثیر را در جذب و گرایش افراد به گروهک پژاک داشته‌اند.

بررسی سوالات با محوریت عوامل سیاسی نشان می‌دهد که عملیات روانی پژاک بر روی جوانان کرد از نظر پاسخ‌دهندگان می‌تواند بیشترین گرایش را داشته باشد، در مراحل بعدی حضور مستمر تیم‌های پ.ک.ک و پژاک در منطقه، ادعای تشکیل کردستان بزرگ از سوی گروهک پژاک و پ.ک.ک، فعالیت تحریک‌آمیز برخی از شخصیت‌های محلی، عدم برخورداری منطقه از مدیریت کارآمد و توانمند، حمایت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با میانگین، کم‌توجهی در بکارگیری مسئولین محلی در سیستم اداری نیز، به ترتیب بیشترین تا کمترین تاثیر را در جذب و گرایش افراد به پژاک داشته‌اند.

طبق نظر پاسخ‌دهندگان، بهره‌گیری پژاک از فناوری ارتباطات (اینترنت و ماهواره) بیشترین تاثیر را بر امنیت ملی در بعد فرهنگی و اجتماعی داشته است. عدم توجه به مذهب، زبان، آداب و رسوم و مردم کردنشین، میزان استقبال مردم منطقه و محبوبیت رسانه‌ها و ابزارهای اطلاع‌رسانی، عامل مهاجرت جمعیت مناطق کردنشین به مرکز کشور، عامل تضادهای مذهبی نیز، به ترتیب بیشترین تا کمترین تاثیر را می‌تواند بر امنیت فرهنگی و اجتماعی مناطق کردنشین شمال غرب و غرب کشور داشته باشد.

از نظر پاسخ‌دهندگان، وابستگی پژاک به پ.ک.ک می‌تواند بیشترین تاثیر را بر امنیت کشور در مناطق کردنشین داشته باشد. تاثیرگذاری از کشورهای هم‌جوار و سایر کشورها از جمله رژیم صهیونیستی و آمریکا ارتباط و تعامل گروهک پژاک با سایر گروه‌های معاند نظام نیز به ترتیب بیش‌ترین تا کم‌ترین تاثیر را در امنیت سیاسی مناطق کردنشین دارند.

از نظر پاسخ‌دهندگان، احساس ناامنی در بین مردم بیشترین تاثیر فعالیت‌های پژاک بر امنیت نظامی مناطق کردنشین می‌باشد. گسترش سلاح‌های غیرقانونی در بین مردم، عدم پوشش امنیتی مناسب در مناطق مرزی، ایجاد پناهگاه‌ها در مناطق خاص به خصوص ارتفاعات، و افزایش بزهکاری نیز به ترتیب بیشترین تا کمترین

تاثیرگذاری‌های فعالیت‌های پژاک در حوزه امنیت نظامی مناطق کردنشین بوده‌اند.

منابع

۱. توسلی، مهدی؛ پزدانی زازرانی، محمدرضا. (۱۴۰۱). تجزیه و تحلیل سیاست‌های قومی جمهوری اسلامی ایران در خصوص قوم کرد و تاثیر آن بر گروهک پژاک. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۸(۱)، ۱۹۳-۲۲۰.
۲. قاسمی حیدری، مصطفی؛ ازدری، بهناز؛ معصومی، مجید. (۱۳۹۹). استقلال‌خواهی کردها و راهبرد اسرائیل و آمریکا در تضعیف تمامیت ارضی ایران، فصلنامه مطالعات بین‌المللی. ۱۷(۱)، ۸۷-۱۱۵.
۳. کاویانی، م. (۱۳۸۹). ناحیه‌گرایی در ایران از منظر جغرافیایی سیاسی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۴. عراقی، ع. هدایتی، ی. عمادی زاده، ع. (۱۴۰۲). گسترش و پراکندگی گروهک تروریستی پژاک در منطقه غرب کشور و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده دفاع مقدس دانشگاه عالی دفاع ملی.
۵. اقارب پرست م. (۱۳۹۱). مقابله با تروریسم در حقوق بین‌الملل. مجله ره‌آورد، ۶: ۳۰-۳.
۶. آقایانی خواجه پاشا د. (۱۳۹۲). تحلیلی بر راهکارهای سیاسی - حقوقی مقابله با تروریسم بیت‌الملل. فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱: ۲۵۶-۲۳۷.
۷. بزرگمهری م. (۱۳۸۸). مواضع سازمان کنفرانس اسلامی در قبال تروریسم در دو دهه اخیر. فصلنامه مطالعات سیاسی، ۴: ۵۴-۳۹.
۸. بزرگمهری م. (۱۳۹۰). مبارزه با تروریسم در سازمان ملل متحد، تحلیلی از تعریف تروریسم و راه‌های مقابله با آن در کنوانسیون‌های مصوب مجمع عمومی. فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۲۷: ۲۰۴-۱۸۱.
۹. توکلی س. (۱۳۹۱). راهبردهای تروریسم. فصلنامه آفاق امنیت، ۱۶: ۱۰۴-۷۷.
۱۰. کارگری ن. (۱۳۹۰). تروریسم و حقوق بشر. تعالی حقوق، ۱۵: ۳۶-۱۳.
۱۱. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، سرشماری نفوس و مسکن، قابل دسترسی در: www.amar.org.ir